

Lasten ja nuorten visuaalinen arki

MUSTOLA, MARLEENA, JOHANNA MYKKÄNEN,
MARJA LEENA BÖÖK & ANTTI-VILLE
KÄRJÄ (2015; toim.). *Visuaaliset menetelmät
lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa*. 230 s.
Nuorisotutkimusverko-to, Helsinki.

Lapsuuden- ja nuorisotutkimuksen visuaalisia menetelmiä esittelevän tuoreen teoksen takakansikuvaus alkaa ytimekkäästi: ”[d]igitalisoitumisen aikana lasten ja nuorten kulttuuri ja arki sisältävät visuaalista ainesta

enemmän kuin koskaan”. Toisaalla kirjan toimittajat jatkovat, että visuaaliset menetelmät ”mahdollistavat toisenlaisen tiedontuottamisen ja -välittämisen sekä sallivat tutkimukseen osallistujien ilmaista itseään muutenkin kuin kirjallisesti” (s. 226). Näitä menetelmiä on kutsuttu ruotimaan monitieteinen asiantuntijajoukko. Kirjoittajien tutkimusaloja ovat muun muassa sosiologia, kasvatustiede, kulttuurin- ja taiteentutkimus, liikunta-tiede, uskontotiede ja perhetutkimus. Joukossa on myös maantieteilijöitä tai maantieteilijöiden kanssa tiivistä

yhteistyötä tekeviä tutkijoita, kuten Sirpa Tani ja Lieven Ameel, Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen, Markus Laine, Reetta Hyvärinen ja Elina Särkelä.

Teoksen kymmensivuista johdantoa seuraa 16 kirjoitusta, jotka on sijoitettu kolmeen osioon: tuotettuun tietoon, osallisuuteen ja visuaalisiin aineistoihin. En täysin hahmottanut, minkä periaatteiden mukaisesti tekstit ovat löytäneet lopullisen sijaintinsa. Myös artikkelien väliset sillat jäävät osin rakentumatta ja yleiskuva on hieman sekava. Tämä johtunee erityisesti siitä, että artikkeleissa ei tyydytä pohtimaan vain visuaalisuutta, vaan kirjoituksissa sivutaan monia muitakin kysymyksiä. Monet näistä kysymyksistä ovat kiinnostavia ja tukevat teoksen monitieteistä luonnetta, mutta kuljettavat ajatuksia samalla turhan moneen suuntaan. Lisäksi mutkikkaat ja epäselvät lauserakenteet vaivaavat joitakin kirjoituksia.

Kirjassa esitellään visuaalisten menetelmien tarjoamia mahdollisuuksia osallistaa lapsia ja nuoria tutkimuksen teossa. Useassa kirjoituksessa viitataan esimerkiksi Marisol Clark-Ibáñezin (2007) tunnettuun tekstiin valokuvahaastatteluista (*photo elicitation*). Tässä menetelmässä ”tutkimukseen osallistujien tuottamat visuaaliset aineistot ja niihin liittyvät haastattelut toimivat yhdessä tutkimusaineistoina” (s. 161), kuten Hyvärinen ja Särkelä tiivistävät. Kirja pyrkii kuitenkin esittelemään muutaakin visuaalisuutta kuin vain kuvia. Artikkeleissa kerrotaan erityisesti kehoillisuuden roolista visuaalisessa maailmassa ja tietämisessä. Psykologi ja kulttuuriantropologi Helena Oikarinen-Jabai tiivistää kehoillisuuden kysymykset oivasti toivoessaan, että voisi tutkijana herkistyä näkemään ihollaan, kuulemaan lihassaan ja tuntemaan luissaan.

Kiinnostavista lähtökohdista huolimatta muutamat teoksessa esitellävät menetelmät tuntuvat paikoin suppeilta. Esimerkiksi kirjan ensimmäisessä artikkelissa kuvia käytetään vain haastattelun virikkeenä. Lisäksi visuaalinen materiaali kalpenee sanalliseen muotoon käännettynä tai liian pienen kokoon puristettuna. Kirjassa on noin 50 kuvaa, joista osa on painettu pienenä. Kaikkiin kuviin ei viitata leipätekstissä. Tämä leimaa kuvat harmillisesti ja teoksen sanoman vastaisesti vain koristeiksi. Kuvien ja kuvatekstien tulisi varsinkin tällaista aihepiiriä käsittelevässä teoksessa nitoutua tekstin yhteyteen niin, että ne yhdessä muodostavat loogisen ja toimivan kokonaisuuden.

Kirjoitusten välillä on pieniä näkemys- ja ilmaisu-tapaeroja 26 kirjoittajan lähestyessä visuaalista kulttuuria eri lähtökohdista. Osa esimerkiksi kirjoittaa ”representaation” väliiviilla korostaen uudelleen esittämistä, osa puolestaan ilman väliiviä pitäen ”representaatiota” enemmän todellisuuden kuvana. Tähän kirjan toimittajat ottavat kantaa johdannossa, jossa he painottavat, että käsiteltyä ja muokatun sekä todellisen kuvan välinen vastakkainasettelu on syytä unohtaa. Heidän

mielestään ”[k]uvien kontekstin tiedostaminen sen sijaan on mielekäästä” (s. 12).

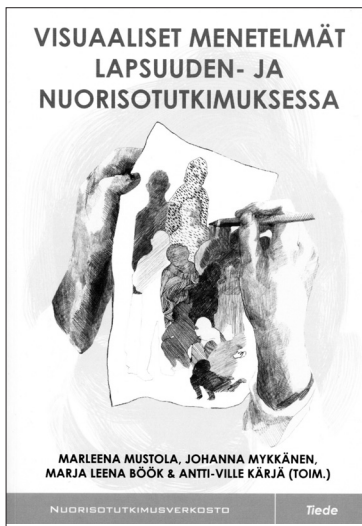
Toinen näkemysero koskee lasten äänen tavoittelua. Kasvatustieteilijät Kristiina Kumpulainen, Anna Mikkola ja Saara Salmi kirjoittavat ”lapsen äänen tavoittamisesta” ymmärtäen lapsen äänen laadullisessa tutkimuksessa ”lapselle tarjottuna mahdollisuutena oman näkökulman ja mielipiteen ilmaisuun” (s. 136). Nuorisotutkimusverkoston tutkija Tomi Kiilakoski ja kasvatustieteen tutkijatohtori Pauliina Rautio tukeutuvat puolestaan postkvalitatiiviseen eli jälkilaadulliseen tutkimukseen, jossa ”ei keskitytä ’antamaan ääntä’ eli puhumaan osallistujien, kuten ’nuorten’, puolesta tai keskitytä antamaan heidän itse puhua omasta puolestaan” (s. 86). Heidän mukaansa jälkilaadullinen tutkimus ei tavoittele yksittäisiä ääniä, vaan se sallii kakofoniat ja kuorot. Tätä meteliä ei yritetä kesyttää lajittelemalla sitä harmonisoiviin teemoihin ja kategorioihin, vaan metelistä erotetaan ja tuetaan tiloja alati erilaisille olemisen tavoille.

Suosittelen kaikille luettavaksi kahta kirjoitusta. Ensimmäinen on edellä mainitsemani Kiilakosken ja Raution kirjoitus, jossa esitellään piirtämistä tutkijan työkalupakin osana. Kirjoittajat dokumentoivat peruskoulun taideprojektien tapahtumia piirtäen näkemänsä. Heitä pohdituttaa, miten maailma ilmenee piirtämisen välityksellä ja miten se tulee uudelleen läsnä olevaksi. Piirros tuo esiin jotakin tarkasteltavasta kohteesta, mutta se tekee sen epätarkasti: se ei vangitse tai yritä selittää kohteitaan. Piirtäminen kenttäolosuhteissa vaatii nopeaa reagoitua, eikä huolellisesti viimeistellyn kuvaan ole aikaa. Valokuva tallentuu hetkessä ja ääni siirtyy tallentimeen reaaliajassa, mutta piirustus on komposiitti monesta eri hetkestä, tapahtumasta, ajatuksesta, tunnelmasta tai tilanteesta.

Piirtäminen on nykyisin harvinaisen tutkimusmenetelmä, mutta sillä on kuitenkin pitkät perinteet. Sosiologian tutkijatohtori Elina Paju esimerkiksi muistuttaa omassa kirjoituksessaan, että ”[v]alokuvauksen ohella varhaisvaiheen antropologit ja sosiologit käyttivät myös piirtämistä visuaalisena tallennusmuotona” (s. 120).

Toinen uusia ajatuksia tarjoava kirjoitus on Kuusisto-Arposen ja Laineen artikkeli vastavuoroisesta osallistumisesta. Heidän tutkimuksessaan lapset saivat mahdollisuuden suunnitella tamperelaista Pikku Kakkosen leikkipuistoa. Kirjoittajien moninainen aineisto koostuu lasten tekemistä puistosuunnitelmista, piirustuksista ja näitä hyödyntävistä lasten ja suunnittelijan haastatteluista sekä videokuvattuna havainnoinnista lasten tutustumisretkeltä uudistettuun leikkipuistoon. Projektin aikana arkkitehti oppi lapsilta leikin olemusta ja lapsen suunnittelutyön vaatimuksia.

Kuten kirjan tiivistelmässä todetaan, ”kuvat ja visuaalisuus ovat aina olleet osa tutkimusta” (s. 226). Myös maantiede on aina ollut visuaalisesti orientoitunut tieteenala erityisesti karttojen ansiosta. Siksi jään odotta-

maan maantieteilijöiden kirjoittamaa visuaalisten menetelmien opasta, jossa visuaalisia menetelmiä esitellään sekä arvioitua teosta yleisemmällä tasolla (esimerkiksi *big datan* sisällönanalyysi) että maantieteilijälle tyypillisinä aineiston tuottamisen ja esittämisen tapoina. Sitä odotellessa tästä teoksesta voi poimia hyviä ideoita niin tutkimuksen rungoksi kuin jatkoajatusten lähteiksi.

KIRJALLISUUS

Clark-Ibáñez, M. (2007). Inner-city children in sharper focus: sociology of childhood and photo elicitation interviews. *Teoksessa* Stanczak, G. C. (toim.): *Visual research methods*, 167–196. Sage, Thousand Oaks.

MARKUS HILANDER

*Opettajankoulutuslaitos,
Helsingin yliopisto*